

Σέλλινγκ (Friedrich Wilhelm Joseph Schelling 1775-1854)

(ΜΕΡΙΚΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ*)

Από το φιλοσοφικό έργο του Σέλλινγκ
"Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ"
Εκδόσεις Αναγνωστίδη. Μετάφραση Γρ. Λιονή

Β' Ο ΡΥΘΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΖΩΗΣ

Γ' ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ

Δ' ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΠΑΝΩ Σ' ΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ε' ΤΟ ΑΠΕΙΡΟΝ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ

ΣΤ' ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

" Δεν είναι αντιληπτό, ότι το Ον, το απόλυτα πιο τέλειο, μπορεί να βρίσκει την χαρά του σε μια μηχανή, και την πιο τέλεια ακόμα. Μ' όποιον τρόπο κι αν σκεπτόμαστε την ακολουθία των όντων απ' τον Θεό, αυτή ποτέ δεν μπορεί να είναι μηχανική και να συνίσταται σ' έναν απλό χωρισμό ή εκσφενδόνιση (ενέργεια ή στάση), όπου αυτό που χωρίζεται δεν είναι τίποτα καθ' εαυτό' ούτε σε μια εκπόρευση, στην οποία αυτό που εκπορεύεται διατηρεί την φύση της πηγής, απ' την οποία εκπορεύεται, και που δεν είναι επομένως τίποτε ατομικό, τίποτε που υφίσταται καθ' εαυτό. Η ακολουθία των πραγμάτων απ' τον Θεό είναι για τον Θεό μια αποκάλυψη του ίδιου του εαυτού του. Λοιπόν, δεν μπορεί να αποκαλύπτεται στον ίδιο τον εαυτό παρά μέσα σ' αυτό που είναι όμοιο με τον εαυτό του, μέσα σε ελεύθερα όντα, που κάνουν να αναβρύζει η δράση απ' αυτά τα ίδια, για το Είναι των οποίων δεν είναι άλλος λόγος απ' τον Θεό, αλλά που είναι, όπως είναι ο Θεός ". 77,78

" Ο Θεός είναι πιο πραγματικός από μια ηθική τάξη του Σύμπαντος και κατέχει δημιουργικές δυνάμεις πολύ πιο ζωντανές από κείνες που του αποδίδει η φτωχή διεισδυτικότητα των αφηρημένων ιδεαλιστών. Αυτή η απέχθεια για κάθε τι που είναι πραγματικό και που κάνει να φοβόμαστε κάθε επαφή του πνευματικού με το πραγματικό σαν μια

μόλυνση, δεν μπόρεσε να παραλείψει να κάνει τους ανθρώπους τυφλούς επίσης στο ζήτημα της καταγωγής του κακού. Ο ιδεαλισμός, αν δεν έχει στην βάση του έναν ζωντανό ρεαλισμό, γίνεται ένα σύστημα τόσο κενό και επίσης αφηρημένο, όπως εκείνο του Λάϊμπνιτς, του Σπινόζα ή οποιουδήποτε δογματικού φιλόσοφου. Όλη η σύγχρονη Ευρωπαϊκή φιλοσοφία, απ' το ξεκίνημά της (με τον Ντεκάρτ), παρουσιάζει αυτό το κοινό κενό, δηλαδή ότι γι' αυτήν η φύση είναι ανύπαρκτη και ότι η ζωντανή αρχή της λείπει. Ο ρεαλισμός του Σπινόζα είναι, εξ' αιτίας αυτού, επίσης αφηρημένος, όπως ο ιδεαλισμός του Λάϊμπνιτς. Ο ιδεαλισμός είναι η ψυχή της φιλοσοφίας, ο ρεαλισμός είναι το σώμα της. Μόνο τα δύο μαζί αποτελούν ένα ζωντανό όλον". 88, 89

" Αφού δεν υπάρχει τίποτα πριν απ' τον Θεό ή έξω απ' Αυτόν, πρέπει να έχει μέσα στον ίδιο τον εαυτό του την Βασική Αιτία της ύπαρξής του. Όλοι οι φιλόσοφοι είναι σύμφωνοι πάνω σ' αυτό' αλλά μιλούν γι' αυτή την Βασική Αιτία σαν για μια καθαρή έννοια, αντί να κάνουν απ' αυτή κάτι πραγματικό κι αληθινό. Αυτή η Βασική Αιτία της ύπαρξής του, είναι η φύση, στον Θεό' μια ουσία αχώριστη απ' αυτόν, είναι αλήθεια, αλλά παρ' όλα αυτά ξεχωριστή. (...) δεν πρέπει καθόλου να σκεπτόμαστε για μια προήγηση μέσα στον χρόνο, ούτε ακόμα για μια προτεραιότητα σύμφωνα με την ουσία. Μέσα στον κύκλο που παράγει όλα, δεν είναι αντιφατικό, ότι αυτό που γεννάει το Ένα είναι αυτό το ίδιο γεννημένο απ' το Ένα. Εδώ δεν υπάρχει πρώτος και έσχατος όρος, γιατί όλοι οι όροι υποστηρίζονται αμοιβαία, ο ένας δεν είναι ο άλλος, και ωστόσο, δεν είναι χωρίς τον άλλο, ο Θεός κατέχει μέσα του την εσωτερική Βασική Αιτία της ύπαρξής του, που προηγείται απ' αυτόν, αν θεωρείται μέσα στην ύπαρξή του. Αλλά με τον ίδιο τρόπο ο Θεός είναι με τη σειρά του προγενέστερος απ' την Βασική Αιτία, επειδή η ίδια η Βασική Αιτία σαν τέτοια δεν θα μπορούσε να είναι, αν ο Θεός δεν υπήρχε σε δράση.

Ξεκινώντας απ' αυτά τα ίδια τα πράγματα, οδηγούμαστε στην ίδια διάκριση. Πρώτα-πρώτα πρέπει ν' απορρίψουμε τελείως την ιδέα της εμμονής, στο μέτρο που αυτή πρέπει να εκφράζει κάποια αδρανή συμπερίληψη των πραγμάτων μέσα στον Θεό. Αναγνωρίζουμε, αντίθετα, ότι η μόνη ιδέα που ταιριάζει στην φύση των πραγμάτων, είναι η ιδέα του γίνεσθαι. Λοιπόν, τα πράγματα δεν μπορούν να είναι στο

γίγνεσθαι μέσα στους ίδιους τους κόλπους του Θεού, παρμένα απόλυτα, αφού αυτά διαφέρουν από κείνον. σ' όλο το είδος τους, ή ακριβέστερα, διαφέρουν απ' αυτόν άπειρα. Για να μπορούν να είναι ξεχωριστά απ' τον Θεό, πρέπει να είναι σε γίγνεσθαι αλλού, σε μια Βασική Αιτία άλλη απ' τον Θεό. Αλλά αφού, εξ' άλλου, τίποτα δεν μπορεί να είναι έξω απ' τον Θεό, ο μόνος τρόπος να άρουμε την αντίφαση είναι να πούμε, ότι τα πράγματα έχουν την Βασική Αιτία τους μέσα σ' αυτό, που μέσα στον ίδιο τον Θεό, δεν είναι αυτός ο ίδιος ο Θεός, δηλαδή μέσα σ' αυτό που είναι η Βασική Αιτία της ύπαρξης του Θεού.". 91, 92

" Γιατί, μετά απ' το αιώνιο Έργο της Αυτοαποκάλυψης, το παν είναι, μέσα στον κόσμο, τέτοιο όπως μας φαίνεται τώρα: Νόμος, Τάξη και Μορφή' και ωστόσο, η αταξία είναι πάντα εκεί, μέσα στην Βασική Αιτία, σαν να μπορούσε μια μέρα να σπάσει πάλι την τάξη, και δεν φαίνεται καθόλου, ότι η τάξη και η μορφή παριστάνουν αυτό που είναι πρωταρχικό' φαίνεται αντίθετα, ότι αυτό είναι σε μια πρωταρχική αποσύνθεση, όπου εντυπώθηκε η τάξη. (...) Χωρίς αυτό το πρωταρχικό σκοτάδι, δεν υπάρχει πραγματικότητα για το δημιούργημα, το σκοτάδι είναι το αναγκαίο μέρος του. Ο Θεός μόνο, και μόνο ο υπάρχων Θεός, κατοικεί σε καθαρό φως, γιατί αυτός μόνο είναι απ' τον εαυτό του τον ίδιο. Εμπνέει αποστροφή στην υπερηφάνεια του ανθρώπου ν' αναγνωρίσει αυτή την καταγωγή απ' την Βασική Αιτία' ζητάει να πολεμήσει αυτή την ίδια την ιδέα από ηθικούς λόγους" 93, 94

" Κάθε γέννηση, είναι γέννηση απ' τα σκοτάδια στο φως. Ο κόκκος πρέπει να χωθεί μέσα στην γη... Ο άνθρωπος διαμορφώνεται μέσα στον μητρικό κόλπο, κι από τα σκοτάδια του αλογικού (από το συναίσθημα, από την επιθυμία, αυτή την μεγαλόπρεπη μάνα της γνώσης) υψώνονται οι φωτεινές σκέψεις)". 94

" Όμως ο Θεός ο ίδιος έχει ανάγκη, για να είναι, από μια Βασική Αιτία. Μόνο αυτή η τελευταία δεν είναι έξω από τον εαυτό του, αλλά μέσα του. Ο Θεός έχει μέσα του μια φύση, η οποία, αν και ανήκει τελείως σε αυτόν, είναι διαφορετική από αυτόν." 112

" Όσο κι αν μπορεί αυτή η ιδέα να φαίνεται ασύλληπτη στον συνηθισμένο τρόπο του σκέπτεσθαι, υπάρχει, ωστόσο, σε κάθε άνθρωπο ένα συναίσθημα που το επιδοκιμάζει, το συναίσθημα ότι υπήρξε απ' όλη την αιωνιότητα αυτό που είναι, και ότι δεν έφθασε εκεί με μόνο τον όρο ενός γίγνεσθαι μέσα στον χρόνο". 125

" Η γενική δυνατότητα του Κακού συνίσταται λοιπόν, κατά την γνώμη μας, στο γεγονός, ότι ο άνθρωπος μπορεί να τείνει στο να εγείρει την Ατομικότητά του σε υπέρτατη αρχή και απόλυτη βούληση, αντί να κάνει απ' αυτή την Βάση, το Όργανο, και στο να ανάγει, αντίθετα, το Πνευματικό που είναι σ' αυτόν, στον ρόλο του μέσου. (...) Έτσι λοιπόν, το αμάρτημα αρχίζει όταν ο άνθρωπος εγκαταλείπει το αληθινό Είναι για το μη ον' την αλήθεια για το ψέμα' το φως για τα σκοτάδια, με σκοπό να γίνει αυτός ο ίδιος δημιουργικό Βάθος, και με σκοπό να κυριαρχήσει σε κάθε πράγμα με τη δύναμη του Κέντρου που έχει μέσα του". 129, 130

" Αλλά ακριβώς επειδή υπάρχει στον Θεό μια ανεξάρτητη Βασική Αιτία της Πραγματικότητας, και επομένως, δύο ενάρξεις επίσης αιώνιες της Αυτοαποκάλυψης, πρέπει να θεωρείται, απ' την άποψη της ελευθερίας του, μέσα στις σχέσεις του με τις δυο ενάρξεις. Η πρώτη έναρξη της Δημιουργίας, είναι η Επιθυμία, που δοκιμάζει το Ένα να γεννηθεί αυτό το ίδιο, δηλαδή η Βούληση της Βασικής Αιτίας. Η δεύτερη είναι η Βούληση της Αγάπης, που κάνει να προκηρυχθεί το Ρήμα μέσα στην φύση και γίνεται προσωπική, αλλά μόνο με το ενδιαμέσο του Θεού. Η βούληση του Βάθους δεν μπορεί λοιπόν να είναι ελεύθερη μέσα στο ίδιο νόημα, όπως η βούληση της Αγάπης (...)" 135, 136

" Όλη η φύση μας δείχνει ότι αυτή δεν υπάρχει καθόλου μέσω της δύναμης μιας καθαρά γεωμετρικής αναγκαιότητας' δεν είναι ο καθαρός Λόγος χωρίς ανακάτωμα, που είναι μέσα σ' αυτήν, αλλά η Προσωπικότητα και το Πνεύμα. Χωρίς αυτό, η γεωμετρική νόηση, της οποίας η βασιλεία διήρκησε τόσο πολύ, θα την είχε διαποτίσει από καιρό, και θα είχε πολύ περισσότερο στερεώσει το είδωλό της, τους αιώνιους και καθολικούς φυσικούς νόμους, όσο δεν το έκανε ως εδώ, αφού πρέπει μάλλον να αναγνωρίζουμε κάθε μέρα και περισσότερο,

ότι σε σχέση μ' αυτό, η φύση είναι αδιαπέραστη, ανεξερεύνητη. Η Δημιουργία δεν είναι ένα δεδομένο, αλλά μια ενέργεια" 136

" Αν ο Θεός δεν έχει αρχή, αυτό σημαίνει τόσο μόνο, ότι δεν έχει αρχή της αρχής του. Μέσα του, η αρχή είναι μια αιώνια αρχή, δηλαδή μια αρχή που υπήρξε τέτοια σε όλη την αιωνιότητα, που είναι πάντα τέτοια και δεν θα πάψει ποτέ να είναι αρχή." 197

" Το Αγαθό και το Κακό είναι το ίδιο πράγμα, θεωρούμενο μόνο κάτω από διαφορετικές απόψεις..." 142

" Αν ο Χωρισμός δεν υπήρχε για τις αρχές, η Ενότητα δεν θα μπορούσε ν' αποδείξει την παντοδυναμία της. Αν δεν υπήρχε διχόνοια, η αγάπη δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί " 111

" Μπορούμε να πούμε για τον χώρο (αντίθετα από αυτό που λέγαμε για το θεό), ότι αυτός είναι περιφέρεια παντού και κέντρο πουθενά. Ο χώρος σαν τέτοιος, είναι απλή μορφή των πραγμάτων χωρίς τον δεσμό' είναι το στερεοποιημένο χωρίς το στερεοποιητικό. Από δω η μη ουσιαστικότητά του, που αυτός ο ίδιος αποκαλύπτει, αφού στερείται, τέτοιος που είναι, δύναμη και υπόσταση. Ας μην μας ζητούν να εξηγήσουμε τον χώρο, γιατί δεν υπάρχει τίποτα που μπορεί να εξηγήσουμε στο θέμα του, ούτε να πούμε πως δημιουργήθηκε, γιατί αυτό που στερείται από ουσία, δεν μπόρεσε να δημιουργηθεί". 238

" Ο χώρος έχει για τον εαυτό του το ταυτόχρονο και στο μέτρο που μ' αυτό υποθέτει τον χρόνο, κατέχει μια φαινομενικότητα αλήθειας. Ο χρόνος αντίθετα, κάνει να ξαναβγεί ο χωρισμός και θέτει την εσωτερική ταυτότητα των πραγμάτων' αντίθετα, αρνούμενος τελείως αυτό που υπάρχει μη ουσιαστικό μέσα στον χώρο, υποδηλώνει αυτός ο ίδιος κάτι μη ουσιαστικό, δηλαδή την διαδοχή των πραγμάτων. / Το μη ουσιαστικό του ενός είναι η άρνηση λοιπόν σταθερά του άλλου, και αφού αυτό που υπάρχει αληθινό στο ένα δεν μπορεί να καταπνιγεί τελείως απ' το άλλο, η αλήθεια βρίσκεται μέσα στην τέλεια σχετική άρνηση του ενός απ' το άλλο, δηλαδή στην τέλεια ισορροπία

τους" 243

Δεδομένου ότι η κίνηση ενός πράγματος δεν είναι παρά η έκφραση του δεσμού που το συνδέει μ' άλλα πράγματα, η φωτεινή ουσία, χάρη στην οποία αυτός ο δεσμός αντικειμενοποιείται μέσα στο πράγμα, αντί να μεταμορφώσει την κίνηση σε ανάπαυση, μεταμορφώνει την ανάπαυση σε κίνηση και κάνει απ' το πράγμα, ακόμα στην ανάπαυση, την αντανάκλαση του όλου. Αναγνωρίζουμε την δράση της ίδιας αρχής μέσα στην καθολική ψυχή, που διαποτίζει τον χρόνο, προβλέπει το μέλλον, ψηλαφεί στα ζώα, συνδέει το παρόν με το μέλλον, και εξαφανίζει την απλή συσχέτιση των πραγμάτων μέσα στο χρόνο. 245

Αυτό που μ' ενθαρρύνει να βεβαιώσω ότι τα δυο αντίθετα συστήματα, δηλαδή ο δογματισμός και ο κριτικισμός, είναι επίσης δυνατά, και ότι θα υφίστανται πλάϊ-πλάϊ ως ότου όλα τα πεπερασμένα όντα να πετύχουν τον ίδιο βαθμό ελευθερίας, είναι με λίγα λόγια τούτο: τα δυο συστήματα έχουν να λύσουν το ίδιο πρόβλημα, επειδή αυτό το πρόβλημα δεν είναι θεωρητικό, αλλά πρακτικό, δηλαδή, επειδή δεν μπορεί να λυθεί παρά με την ελευθερία. Έτσι, δυο λύσεις σ' αυτό το πρόβλημα είναι δυνατές: η μια απ' αυτές οδηγεί στον κριτικισμό, η άλλη στον δογματισμό. / Η εκλογή που θα κάνουμε ανάμεσα στα δυο, εξαρτάται απ' την ελευθερία, την αποκτημένη απ' το πνεύμα μας. Οφείλουμε να είμαστε αυτό στο οποίο θεωρητικά αποβλέπουμε να είμαστε, αλλά για να είμαστε τέτοιοι, δεν έχουμε άλλο μέσον να πεισθούμε γι' αυτό, παρά με το να επιθυμούμε να γίνουμε τέτοιοι. Χάρη σ' αυτή την επιθυμία, πραγματοποιούμε την γνώση του εαυτού μας, η οποία γίνεται έτσι το πιο καθαρό προϊόν της ελευθερίας μας. 249

* Τα αποσπάσματα έχουν επιλεγεί και δακτυλογραφηθεί από τον Κ. Γ. Νικολουδάκη